

Tvergyák Klaudia Klára

Kellemest a hasznossal: felkészülés és felkészítés a magyar mint idegen nyelvi érettségire*

1. Bevezetés

Előadásomban a mai magyarországi magyarnyelv-oktatás és vizsgáztatás egyik egyre inkább előtérbe kerülő területét, a középszintű középiskolai érettségit szeretném bemutatni a jogszabályok és egyéni tapasztalataim tükrében. A kétszintű érettségi rendszerének 2005-ös bevezetése hazánkban számos jelentős változást hozott. Egyebek mellett jelentősen kibővült az érettségi tárgyak köre: jelenleg hozzávetőleg 110 tárgyból lehet vizsgát tenni.

Annak ellenére, hogy néhány éve már magyar mint idegen nyelvi érettségi vizsgát is lehet tenni közép és emelt szinten egyaránt, jelenleg még nem sokan rendelkeznek a közoktatásban a vizsgáztatásra és az érettségire való felkészítésre jogosító végzettséggel.

A gyakorlatból jól ismerjük, hogy a vizsgázók nyelvtudása jelentős mértékben eltérő. Ehhez adódik hozzá az a furcsaság, hogy a magyar mint idegen nyelvi érettségit a külföldi állampolgárságú és idegen anyanyelvű diákok számára lehetővé tevő jogszabály nem foglalja magában a Magyarországon eltöltött évek számával! A vizsgára történő felkészítésben/felkészülésben az egyetlen biztos fogódzót a vizsgakövetelmények pontos megfogalmazása és ismerete jelenti, irányelvként pedig a 2004-es *Interkulturális pedagógiai rendszer* ajánlásai lehet(né)nek mérvadóak. A legutóbbi időkben rendelkezésünkre áll még az Oktatási Hivatal tájékoztatója is, mely az Oktatási és Kulturális Minisztérium honlapjáról érhető el.

Gyakorló középiskolai tanárként a 2008/2009-es középiskolai tanévben két diákom a révén magam is részese voltam a felkészítési folyamatnak. Előadásomban így az érettségizést lehetővé tevő törvényi háttér, illetve a felkészítést segítő és akadályozó tényezők bemutatása után saját tapasztalataimat osztom meg az érdeklődőkkel.

2. Ki(k)nek? Ki(k)? – A vizsgázók és felkészítőik

Közvetlenül a 2004-es európai uniós csatlakozás előtt hozzávetőleg 150.000 bevándorló élt Magyarországon. Az 1995/1996-os tanévben 2046, hazánkban élő külföldi tanuló iratkozott be középiskolába; 1999/2000-ben 3566 fő. A legfrissebb

ilyen jellegű adatot a 2006/2007-es tanévből találtam; ekkor 4921 külföldi diák járt magyar középiskolába összesen. 1995/1996-ban a nem szomszédos országokból érkező diákok száma 244 volt, 1999/2000-ben már 697, míg 2006/2007-ben már 1480. Ez az a csoport, melynek középiskolás korú tagjai a leginkább érintettek a magyar mint idegen nyelvi érettségire való felkészülésben.

Ki kell emelnem, hogy a Magyarországon tartózkodó külföldi diákok a közoktatásról szóló törvény 110. cikke alapján tankötelezettség hatálya alá esnek és jogosultak az ingyenes oktatásra. A közoktatási törvény sarkalatos pontja és elve, hogy minden iskolaköteles korú gyermek számára biztosítani kívánja a teljes esélyegyenlőséget az oktatásban nemre, nemzetiségre, felekezeti hovatartozásra vagy éppen speciális oktatási igényekre való tekintet nélkül, mivel a magyar közoktatási törvény teljes harmóniában áll az Európai Unió törvényi szabályozásával, mely eredetileg a Tanács 77/486/EGK irányelvén nyugszik. (Ez az irányelv külön kitér a migráns tanulók befogadására és oktatására.)

3. Mit? – Az érettségi

Az Oktatási Hivatal honlapján lévő tájékoztató szerint a jelenlegi középiskolás vizsgarendszerben lehetővé tehető magyar mint idegen nyelvi érettségi a hazánkban élő idegen anyanyelvű diákok magyar irodalom és nyelvtan érettségijét hivatott kiváltani – amennyiben az érintett diákok élni kívánnak ezzel a lehetőséggel. Hatalmas könnyebbség lehet ez az olyan tanulók számára, akik csak néhány éve tartózkodnak Magyarországon és a nyelvet még nem sikerült elsajátítaniuk olyan mértékben, mely lehetővé tenné számukra irodalmi művek alapos megértését és magasabb szintű értelmezését.

4. Hogyan? – A fogódzók: az interkulturális pedagógiai program és az Oktatási Hivatal ajánlása

4.1. Az interkulturális pedagógiai program

2001-ben az egyre növekvő számban Magyarországra érkező migránsok jelenléte okán az Oktatási Minisztérium új pedagógiai programot léptetett életbe a közoktatásban, melyet az *Oktatási Közlöny* 2004. évi szeptemberi 24.-i számában hirdettek ki *A külföldi állampolgár gyermekek, tanulók interkulturális pedagógiai rendszer szerinti óvodai nevelése és iskolai nevelése-oktatása irányelvének kiadásáról* címmel.

A pedagógiai program alapelveiként a multikulturális szemléletet, az integráció elősegítését jelöli meg, fő feladataként pedig az iskolai előrehaladáshoz, a későbbiek-

ben pedig a társadalmi integrációhoz szükséges magyarnyelv-tudás megszerzését jelöli meg. A program megszervezésének feltétele, hogy az iskola legalább egy magyar mint idegen nyelv szakos pedagógust foglalkoztasson, vagy olyasvalakit, aki részt vett egy legkevesebb 90 órás, a magyar mint idegen nyelv tanítására szervezett akkreditált továbbképzésben.

A tapasztalat azt mutatja, hogy csak kevés iskolában vezették be ezt a programot, mivel rendkívül sok energiát igényel, és a külföldi diákok jelenlegi létszáma általános és középiskoláinkban még nem teszi annyira sürgetővé. Ez a program egyébként is csak ajánlás jelleggel működik, konkrét utasításokat nem ad.

4.2. Az Oktatási Hivatal tájékoztatója

Sokkal kézzelfoghatóbb segítséget nyújt az a segédanyag, mely az Oktatási Minisztérium honlapjáról érhető el 2009 tavaszától (http://www.oh.gov.hu/letolt/okev/doc/ketszintu_ertsegi_2009okt/magyar_mint_idegen_nyelv_tajekoztato_2009okt.pdf). A bevezető rész röviden összefoglalja a MID érettségit közvetlenül lehetővé tévő törvényeket és jogszabályokat. A következőkben a felkészítésről szólva kiemeli, hogy a gyakorlófeladatok kiválasztásánál az idegen nyelvi érettségi feladattípusait kell mintául választania a felkészítő tanárnak, illetve fel kell(ene) használnia a már esetlegesen meglévő, élő idegen nyelv érettségien szerzett tanári vagy vizsgázatói tapasztalatait. Kitér a gyakorlószövegekkel kapcsolatos elvárásokra; elvárja, hogy legyenek ezek a szövegek autentikusak, kizárja bennük a rétegyelvi szavak jelenlétét, miközben feltételül szabja, hogy ismereteket közvetítsenek a magyarság mindennapjairól.

A tájékoztató leghasznosabb része az a körülbelül két oldal, mely a magyar nyelv jellemzőiről ad rövid áttekintést funkcionális-kontrasztív nézőpontból. Megemlíti például a morfológiai jelöltséggel kapcsolatban a ragok kiemelt szerepét, a szórend információs szerepét, az irányhármasságot, a magánhangzó-harmóniát. Problémás területként az ige határozott és általános ragozását, az igeekötők használatát, a szórendet veti föl. Az általános érvényű felkészítést a bibliográfia, illetve az ajánlott tankönyvek, nyelvkönyvek jegyzéke zárja, mely eléggé vegyes képet mutat a magyarországi magyar mint idegen nyelv oktatásának helyzetéről; hiányzik belőle például az egyik nemrégiben megjelent, nagyon jól használható tankönyvcsalád említése.

A tájékoztató második felében két teljes szóbeli minta tételsort és értékelési útmutatót kínálnak. A szóbeli tételek két részből állnak: az első feladat egy ún. szituáció, azaz modellezett beszélgetés, melyben a vizsgázató tanárnak és diákjának öt, előre megadott szempont alapján kell egy hozzávetőleg 3–5 perces beszélgetést folytatnia egymással. (Az első mintafeladatban a vizsgázónak a Balatonnál kell

szobát foglalnia, a következőben pedig a Debreceni Nyári Egyetemre jelentkeznie.) Felkészülési idő nincs; a feladat értelmezésére mintegy másfél perc áll a vizsgázó rendelkezésére. A második feladat szintén megadott témában történő önálló véleménykifejtés, melyre 5 perc alatt kerülhet sor; felkészülési ideje itt sincs a vizsgázónak, de két témakör közül választhat. A mintául megadott feladatsor az élő idegen nyelvi érettségik szóbeli tételsoraiból már jól ismert vásárlás, szabadidő, étkezés és lakás témaköröket állítja elénk példának. Mivel a két leginkább ismert és oktatott idegen nyelv, az angol és a német nyelv szóbeli érettségi szerkezete nagyon hasonló (az angol nyelvű szóbelin ezek a feladatok még egy bevezető jellegű, három rövid kérdésből álló „kötetlen” beszélgetéssel egészülnek ki), a magyar mint idegen nyelv érettségire való felkészüléskor bátran lehet szemeztetni a már rendelkezésre álló szóbeli tételek anyagából, és azokat átalakítani a céljainknak megfelelően.

Az írásbeli érettségire való felkészülésben szintén az OKM honlapjáról elérhető korábbi érettségi feladatsorok segíthetnek – természetesen ugyancsak alapsabb alakítás, és esetleg „átszintezés” után –, melyek szintén az élő idegen nyelvi érettségi szerkezetét követik. Az olvasott szöveg értése komponens (3–4 feladat) a nyelvhelyességi (3–4 feladat), ezeket pedig a hallott szöveg értése (2–3 rövidebb információs szöveg, illetve jellemzően egy interjúrészlet), majd az irányított fogalmazás feladatai (egy baráti és egy hivatalos levél) követik. A vizsgázóknak az egyes készségek összetevőire 60 (olvasott szöveg értése), 30 (nyelvhelyesség), 30 (hallott szöveg értése), végül ugyancsak 60 perc (irányított fogalmazás) áll rendelkezésükre – az élő idegen nyelvi érettségi időbeliségét követve.

5. Hogyan? – A felkészülés

5.1. Saját tapasztalatok

Az érettségire való felkészülést már októberben megkezdtuk vietnami, illetve mongol születésű diákkal. Mivel közülük csak a vietnami születésűt tanítottam előzőleg (az osztályfőnöke is voltam, így pontosabb képet alkothattam nyelvtudásáról), a mongol nemzetiségű fiúval többször is szintfelmérő tesztet írtattam, illetve elbeszélgettem. Időközben a magyar nyelv és irodalom tanára is lettem, de ezeken a magyarórákon egyáltalán nem volt aktív, nyelvismeretéről így nehéz volt következtetéseket levonnom.

5.1.1. A vietnami eset

A vietnami diákkal folytatott beszélgetésekből kiderül, hogy hét éve érkezett hozzánk az édesanyjával és számos rokonával együtt egy budapesti általános iskola 7. osztályába, ahol az egész tanévet ismerkedéssel, beilleszkedéssel töltötte,

a tanórákon feladatokat nem kapott és nem értékelték. Osztályfőnöke és egyben magyartanára heti egy-két órát foglalkozott vele és igyekezett számára a mindennapi iskolai élethez szükséges kifejezéseket átadni. A fiú helyzetét megkönnyítette, hogy édesanyja magyar élettársa nagy szeretettel és törődéssel vette körül nevelt fiát, és mindennap családi környezetben, külön is foglalkozott magyar nyelvi fejlődésével. Körülbelül egy fél éven keresztül, heti öt alkalommal magántanárnál is vett órákat, majd kialakult magyar fiatalokból álló baráti köre is, akiktől az ifjúsági nyelv sajátosságait vehette át. A 7. osztályt másodszorra már magyar anyanyelvű társaival együtt, aktív órai részvétellel és magyar bizonyítvánnyal zárta.

5.1.2. *A mongol eset*

A mongol fiú esete nagyon hasonló az előzően ismertetetthez. Az általános iskola 6. osztálya utáni nyáron érkezett Magyarországra, de vietnami kortársától eltérően csak fél évet töltött „passzív” iskolába járással. Egész családjá átköltözött hazánkba annak a nagynéninek a példáján felbuzdulva, aki az 1980-as években nálunk végezte az Állatorvosi Egyetemet. Szintén ő volt az, aki a fiúnak intenzív nyelvleckéket adott fél éven keresztül a *Szines magyar nyelvkönyv* segítségével, melyből annak előtte a Nemzetközi Előkészítő Intézetben tanult. Tanítványom elmondása szerint rengeteget segített és jelenleg is segít neki a nyelvi fejlődésben baráti köre, mely egyes összetételben foglal magába magyar, mongol és kínai fiatalokat.

5.1.3. *A közös munka*

Mindezek ismeretében és néhány szintfelmérő teszt eredményeinek októberi kiértékelését követően elkezdődött a közös munka. Februárig az írásbeli érettségi feladataira koncentráltunk: az OKM honlapján található előző évi érettségi feladatsorok közül töltöttem le néhányat. Közösen megbeszéltük az érettségi szerkezetét, a rendelkezésre álló időkeret minél hasznos eltöltésére vonatkozó tippeket, elemeztük az esetleg nehezkesebben megfogalmazott instrukciók jelentését. A felkészülés ezek után lényegében úgy zajlott, hogy otthon kellett megoldaniuk feladatsorokat, melyeket kijavítottam. A hibákat csoportosítottam, majd közösen megbeszéltük, illetve korrigáltuk őket. Az érettségi feladatsor nyelvhelyességi összetevőjében ejtették a legtöbb hibát – ahogyan ez várható is volt –, elsősorban a határozott és határozatlan ragozás és a felszólító mód képzésének területén. Ebben a két összetevőben nagyjából egyforma, 80%-os szintet teljesítettek, a következő két összetevőnél azonban a mongol fiú némiképp gyengébbnek bizonyult. A hallott szöveg értését tömbösítve, kéthetente gyakoroltuk, órarendbeli egyeztetések miatt. A legnagyobb kihívást a diák számára az írásbeli érettségi utolsó összetevője jelentette: az irányított fogalmazás. Ez azért is volt meglepő számomra, mert ilyesfajta feladatokkal a középiskolai évek

alatt rendszeresen találkozniuk kellett. Leginkább stilisztikai egyenetlenségeket, téves szóhasználatot, rosszul alkalmazott, „egymásba csúszott” szólásokat, kifejezéseket találtam írásaikban.

A szóbeli vizsgára a felkészülést márciusban kezdtük meg. Rendelkezésükre bocsátottam a vizsgán várható témakörök listáját – melyet előzőleg a fentebb említett OH tájékoztató alapján állítottam össze –, majd megkértem őket, hogy mindegyik témáról írjanak 10-15 mondatot. Az írott szövegeket átnéztem, kijavítottam, majd beszélgetés formájában is feldolgoztuk/feldolgozzuk őket. Április végén egy próbaérettségi feladatsor megírásával zárjuk a felkészülést, és nagy várakozással nézünk az igazi vizsga elébe.

5.2. Egyéb tapasztalatok

Szóbeli és írásbeli megkereséseimre, miszerint tapasztalatot szeretnék gyűjteni idegen anyanyelvű diákjaim érettségire való felkészítéséhez, eddig csak egyetlen kolléganő válaszolt, aki az enyémmel nagymértékben megegyező élményekről számolt be kínai származású tanítványa kapcsán. A jövőben szeretnék ezzel a területtel mélyrehatóbban is foglalkozni, és minél több kollégám élményeit, tanácsait meghallgatni.

6. Befejezésül

Előadásomban a mai magyar mint idegen nyelvű érettségi jelenlegi helyzetét tekintettem át a hatályos törvények és saját élményeim oldaláról is. Reményeim szerint a közeljövőben bővebben beszámolhatok majd egy gyakorló feladatsor összeállításáról, megjelenéséről is.

IRODALOM

OM közlemény a külföldi állampolgár gyermekek, tanulók interkulturális pedagógiai rendszer szerinti óvodai nevelése és iskolai nevelése-oktatása iránylevének kiadásáról, *Oktatási Közlöny*, 2004. szeptember 24.

http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200703/ipr_iplemtacioja_2_3_070320.pdf

http://www.okm.gov.hu/letolt/migrans/eurydice_nemzeti_jelentes_magyar.pdf

<http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:HU:HTML>

http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200901/sd_national_report_hungary_090105.pdf

<http://www.complex.hu/kzldat/t0300061.htm/t0300061.htm>

Tvergyák, Klaudia Klára

Combining business with pleasure: preparing for the matura examination in Hungarian as a foreign language

In the 2008/2009 school year I was happy to get involved in preparing two of my students for the matura examination in Hungarian as a foreign language. In my paper I tried to give an overview of the legal status of the new Matura examination as well as an insight into the structure of it. The new system is based on a Directive by the EU that facilitates migration. In practice there is a collection of advices to help teachers and pupils alike compiled by the Hungarian Ministry of Education and Culture. In the second part of my paper I summarised the work process of the above mentioned period through the examples of my Mongolian and Vietnamese students showing some details of their work.